

Ordföranden har ordet

Den här hösten har varit väldigt speciell när det gäller väder vilket har inneburit att det har funnits mängder med kantareller fram till i början av november och det har varit ett par rejäla stormar som har tagit en stor del av strandens dyner och fällt träd längs stranden och ån. Det har varit så milt att vi fortfarande har grönt gräs och rosorna har satt nya knoppar men nu har kylan kommit med mängder av regn och snöblask så det verkar som vi är tillbaka till det normala novembervädret.

Vi försöker nu att skicka våra medlemsutskick per mail men vi har hittills bara fått in cirka 60 mailadresser så vi kommer att distribuera detta utskicket både per mail och per post. Det vore bra om ni kunde meddela era mailadresser eftersom portot och övriga kostnader har ökat kraftigt och vi vill helst inte behöva höja medlemsavgiften.

*Vi i styrelsen vill också önska er
en God Jul och ett Gott Nytt År!*

*Bästa hälsningar
Lars Holmqvist*

Om flyttfåglar

Att många flyttfåglar klarar att flyga långa sträckor utan föda är väl känt. Alla Europeiska fåglar som övervintrar i tropikerna måste klara att flyga över Sahara utan att kunna äta. För många är det en sträcka på minst 1500 km. Med en för småfåglar typisk flyghastighet på 30-50 km/h motsvarar det en flygtid på 30-50 timmar. För att klara det måste de ladda upp sig med ett anseeligt lager av fett eftersom möjligheten att fylla på förråden i Sahara är starkt begränsad. Ladusvalor är ett exempel på en fågel som kan klara passagen i ett svep. Lövsångare och andra småfåglar, vilka i allmänhet flyttar nattetid, måste vila och dricka vatten i någon oas eller flodstrand under dagtid.

Silvertärnan, som gärna rastar vid Stenören under vår och höstflyttning, är den av våra fåglar som flyttar allra längst. Den tillbringar vår vintersäsong i områden runt Antarktis. Återfynd av en i Sverige ringmärkt silvertärna har t o m skett i Nya Zeeland helt på andra sidan jorden! Tärnor och sjöfåglar i allmänhet har fördelen av att kunna hitta föda på vägen och behöver därför inte flyga så långt i sträck.

Det mest extrema exemplet på långflyttande fåglar är den amerikanska myrspoven som på hösten flyger non-stop över Stilla Havet från Alaska till Nya Zeeland – en flygtur på mer än 1300 mil (7-8 dygn) utan att kunna fylla på flygbränsle (fett)! Denna imponerande resa är väl dokumenterad genom att forskare kunnat förse flera myrspovar

med s.k ljusloggar som kan analyseras i efterhand om fågeln återvänder till samma häckplats och där kan infångas igen. När myrspovarna flyttar tillbaka på våren tar de det lite lugnare och stannar vid Asiens ostkust (Kina) för att proviantera.

I början av augusti kan man ofta få njuta av att se vackra myrspovar rasta vid Stenören och stränderna i närheten (se bilden). Våra myrspovar kommer från häckningsplatser i nordligaste Skandinavien och längre österut. Deras flyttväg är inte lika extrem som Alaskas myrspovar. Våra myrspovar har sina vinterkvarter längs kusterna i västra och södra Europa och behöver varken passera öppet hav eller Sahara.

Foto: Anders Lönnstedt

Allmänt om Skånes vattendrag

Skåne är ett framträdande jordbrukslandskap med allt vad det innebär. Länet har 2,5% av landets yta, men ca 50% av landets livsmedelsproduktion produceras här. Skånes speciella geologi och sydliga läge gör många vatten särskilt värdefulla för den biologiska mångfalden. Nästan 2 000 av landets cirka 4 000 rödlistade arter finns i Skåne, vilket motsvarar 45,5 procent. Restaurering och skydd är därför brådskande.

I vissa avrinningsområden i Skåne har hela 90 % av våtmarkerna dikats ut. Flera sjöar har försvunnit eller sänkts och de flesta vattendrag är i varierande grad räta-de, utgrävda eller går i kulvertar under marken. Detta var anledningen till att Sverige kunde försörja sin snabbt växande befolkning runt förra seklets början. Sverige fördubblade sin befolkning mellan 1850-1950 och det fanns ett stort behov av åkermark.

I Skåne har vi cirka 600 kända hinder i våra vattendrag. Cirka 60 vattenkraftverk i Skånes producerar 0,2% av Sveriges vattenkraft av det står kraftverken i Helge å för 80 procent.

Död ved kan se stökt ut och upplevas negativt av oss människor men död ved är viktig för ett vattendrag då veden skapar en mer varierad miljö och kan utgöra livsmiljöer för många organismer för andra kan veden skapa skyddade ståndplatser t.ex. för fisk och smådjur som kan där kan "vila" från strömmen. Ett välstädat vattendrag kan mer liknas vid en motorväg där det blir väldigt svårt att bo.

Den fysiska påverkan är idag en av huvudorsakerna till att vi inte når våra miljömål och miljökvalitetsnormer för landets sjöar och vattendrag.

Verkaån

Verkaån, ett av Skånes mest natursköna vattendrag, har sina källor uppe på Linderödsåsen och faller ca 180 meter på de knappa fem milen ner mot kusten vid Haväng norr om Kivik. Avrinningsområdet är ca 153 km² stort. Skog utgör ungefär hälften av markanvändningen i avrinningsområdet och jordbruks- och annan öppen mark utgör större delen av den andra halvan. De mäktiga, sandiga och tillika mycket lättroderade sedimenten är en viktig förutsättning för den djupa dalgång som Verkaån rinner fram i.

Tillförsel av grundvatten och den goda beskuggningen av vattnet bidrar till att jämna ut temperaturskillnaderna över året och hålla ner vattentemperaturen under sommaren vilket är positivt för djurlivet. Det ofta strömmande vattnet syresätts väl vilket tillsammans med det rena vattnet resulterar i ett intressant djurliv i ån. Framför allt finns det ett artrikt samhälle med botten djur varav flera ovanliga och hotade arter. Verkaån har även höga värden för många andra växter och djur som lever i och kring ån, särskilt fåglar såsom kungsfiskaren (*Alcedo atthis*), men även däggdjur som uttern (*Lutra lutra*). Vid Hallamöllafallen utbildas forsdimma vilket bl.a. gynnar sällsynta mossor och lavar.

Vidare är ån en viktig reproduktionslokal för havsvandrande öring som kan ta sig ända upp till vattenfallen vid Hallamölla. Hallamölla, är Skånes högsta vattenfall med en total fallhöjd på 23 meter fördelat på fem steg. Ovanför vattenfallen finns en stationär öringstam.

I ån finns, förutom öring, även stensimpa, elritsa, bäcknejonöga, gädda, abborre och ål. Bland fåglar som finns längs med ån kan man nämna strömstare, men även for-

särla och kungsfiskare som häckar vid ån.

Ån är utpekad som nationellt särskilt värdefull och delar av omgivande marker har avsatts som naturreservat och Natura 2000 område för att bevara de höga naturvärdena.

Trots det är ån påverkad av människan genom rätning, rensning och dämning. Trots Verkaåns höga vattenkvalitet återfinns endast 9 fiskarter i ån, bland annat nejonöga (*Lampetra spp*), elritsa (*Phoxinus phoxinus*), stensimpa (*Cottus gobio*), ål (*Anguilla anguilla*) och öring (*Salmo trutta*).

Förbättrade vandringsvägar och återställning av livsmiljöer i Verkaån är viktiga åtgärder för havsvandrande fiskarter som öring och ål men även för övriga arter med behov att vandra inom vattendraget.

LIFE CONNECTS

Är ett projekt som syftar till att förbättra ekosystems-funktioner och ekosystemsservicen i sju sydsvenska vattendrag och Östersjön på sikt där Verkaån är ett av vattendragen. Den starkt utrotningshotade tjockskaliga målarmusslan (*Unio crassus*) och flodpärlmusslan (*Margaritifera margaritifera*) utgör tillsammans med fiskarterna lax (*Salmo salar*) och ål (*Anguilla anguilla*) målarter för detta unika projekt.

Åtgärderna består i att

- 1) skapa fria vandringsvägar, passage-möjligheter förbi vandringshinder
- 2) Innovativa passagelösningar vilket möjliggör både elproduktion och fiskvandring förbi vattenkraftverk.
- 3) Tillföra en mer varierad bottenstruktur (sand, grus, sten, block och död ved). Bidrar till att återställa lekområde för fisk och uppväxtområde.
- 4) Återintroduktion av flodpärlmusslan och den tjockskaliga målarmusslan i vattendrag där de minskat eller försvunnit.

Musslorna bidrar även till att förbättra vattenkvaliteten en mussla kan filtrera upp till 40 l vatten/dag. Öring är en art som naturlig förekommer i nästan alla strömmande vattenmiljöer. På grund av den dåliga vattenkvaliteten så var öringens utbredning i Skåne starkt begränsad under 60-talet. Idag fångas öring vid 90 procent av alla elfisken i Skåne. Den största förklaringen till återkomsten är den förbättrade vattenkvaliteten men för musslorna är utvecklingen motsatt, de flesta populationerna är som ålderdomshem, musslorna är gamla och det sker ingen reproduktion pga av att de fysiska förutsättningarna i vattendragen är för dåliga. Flodpärlmusslan kan bli mycket gammal – den äldsta funna individen var 280 år!

Läs mer om projektet på: www.lifeconnects.se

Vibeke Lirås (text)

Elisabet Zetterholm Falk (bilder)

